

LITERATUUR EN KUNST.

Paul Morand, Rien que la terre.

Sinds een paar eeuwen zijn de grenzen van het heelal wijd uitgezet. Om ze te meten, is men van aardstralen op lichtjaren overgegaan, en nog duizelt ons denken, als wij vakmensen over de afmetingen van het heelal (ons heelal maar!) hooren spreken.

Maar terzelfder tijd is onze arme aardbol onrust-barend geslonken. Een van de vele gedachten, die de moderne mensch als veronderde en onbruikbaar geworden kleedingstukken heeft af te leggen is de illusie, dat de aarde groot is.

Die heerlijke onbeperkte aarde met onbezochte gebieden en waarop nog land te ontdekken viel, behoort tot de romantische denkbeelden, die de onze, heiligs niet meer zijn. Het record van Jean Passepartout, dien wij in onze jonge jaren schier ademloos zijn gevolgd op zijn rondreis van tachtig dagen, kan door een of anderen nieuwen Ferguson op de meest vernietigende wijze worden verbeterd. En dan te bedenken, dat op die zoo heerlijk geslonken aardbol slechts een kwart vaste grond, en dat ja, nog niet eens altijd voor menschen bewoonbare, ruimte is. Hoe frakend is het voor ons, Europeanen, op de aardglobe ons werelddeel te zien als een gebavend en uitgekerfd aanhangsel van het massieve Aziatische vasteland met tegenover zich naar het westen de dreigende en wanstaltige knoetsen van de beide Amerika's.

Een tegenwoordig zoot op den voorgrond tredende figuur uit de wereld der Fransche letteren, Paul Morand, heeft over de beknoptheid van onze aarde een roman geschreven.

Van het voor de moderne Fransche letterkunde zoo kenmerkende regionalisme is in het tot nu toe van Morand verschenen werk, geen spoor te bekennen. Geen zijner boeken heeft tot object of achtergrond een of ander schilderachtig hoekje van Frankrijk, met al wat het aan taal en gebruiken, aan geur en kleur voor eigenaardigs bevat. In tegendeel, zijn geest verneemt zich in het internationale. Morand is kosmopoliet. Hij kan het zijn door zijn reizen en trekken, hij verdient het te zijn door zijn geest, die de groote lijnen en de breede vlakken overziet en door de vaardigheid van zijn soliede schilderkuist, die in breede en krachtige toetsen de compositie opzet.

Rien que la terre, „Onze aarde maar“, is de titel, dien hij aan zijn laatste boek heeft gegeven. Is het een roman? Ach, wie zegt eens duidelijk en klaar wat wij onder roman hebben te verstaan? Bij de verbijsterende en altijd nog toenemende productiviteit van de pers wordt het steeds moeilijker het begrip „roman“ te omschrijven. Wie is heden ten dage nog zoo kinderachtig te meenen, dat een roman een verhaal is! Misschien is dit nog de beste definitie: een roman is een boek van minstens 250 pagina's; op gevaar, dat schoolboeken en handleidingen voor fotografeeren en radio ook voor romans zullen worden gehouden.

Paul Morand voert zijn lezers met zich mee op een rondreis over Amerika, Japan, China, de Philippijnen, Achter-Indië en via Suez naar huis. Hij is zelf de hoofdpersoon; van zijn gezelschap worden wij niets gewaar. Geen andere intrige dan de reeks taferelen, die meestal dansend en trillend als fragmenten van een rolprent en enkele keeren rustig en bezadigd als een lichtbeeld, op zijn scherm worden geprojecteerd.

Morand's beschouwingen over de menschheid en het leven zijn nogal aan den pessimistischen kant; zijn woorden vlijmen als scheermessen. Met welgevallen citeert hij het woord van Voltaire — onze tijdgenoot Voltaire, zegt hij geheel in den trant van zijn haastige en koortsachtige allures — „Comp-

tez que le monde est un grand naufrage et que la devise des hommes est: Sauve qui peut“.

Het institut Pasteur, de Rockefeller-stichtingen en dergelijke hebben, doordat zij het menschedom hebben verhindert, in normale en nuttige proporties te sterven, ons meer kwaad gedaan dan oorlogswerktuigen. Morand meent deze boutade te moeten rechtvaardigen met een beroep op Michelet, die beweert, dat, tenzij de natuur geweldig huishield onder de haringen, deze in hun ontzaglijke vruchtbaarheid de oceanen met hun kroost zouden hebben gevuld en drooggemaakt.

De Vereenigde Staten van Europa? Ach, in welk een eindeloos verscheid liggen ze. Heiligen en martelaars, een geheel speciale opvoeding, zijn er noodig om gewone individuen te doen samenleven, als zij dezelfde taal niet spreken. Neem tot voorbeeld Frankrijk en Engeland. Deze beide volken, behoorend tot de meest vooruitstaanden onder de natien, zijn door slechts enkele mijlen varena van elkaar gescheiden en toch evenver van elkaar verwijderd als Perzië van de Antillen, ondanks tien eeuwen van gestadige uitwisseling. In éénzelfde poging hebben zij hun bloed gestort. Zij hebben, buiten rekening gelaten officiële liefdesverklaringen, voor elkander niet dan onkunde en minachting. Alleen onze huichelachtigheid verhindert ons de vreemdelingen zwijnen, honden, duivels of onreinen te noemen, zooals de Aziatische volkeren dat doen. Elke deugd, die men bij den ander ontdekt, vormt een nieuwe hinderpaal. Over gebreken en ondeugden stap men wel heen.

Niet altijd is Morand in die mate bitter. Maar evenals alle geesten, die tot pessimisme overhellen, ziet en zegt hij de dingen scherp en rank: „Les races tropicales sont simples dans la mort comme dans la vie, et acceptent de passer sans bruit à d'autres existences“. — „J'aime les chats. Les tigres sont des chats plus faibles, puisque malheureux et traqués“.

Sprekend over de jonge Amerikaansche bestuursambtenaren te Manila, constateert Morand dat deze, te midden van hun paradijsweelde maar één gedachte hebben, n.l. weer zoo spoedig mogelijk in het moederland te zijn, waar zij, op de acht-en-veertigste verdieping van een of andere bank, in hun hemdsmouwen met elastieken erom, de mooie avonden aan den oever van de Pasig zullen vergeten, waar naakte negers met pijl en boog aan het vissen zijn.

Hoor, hoe hij spreekt over de zon der keerkriegen; die daar elken dagernaad onvermurwbaar en zonder eenigen overgang, zich tot blakeren stelt, en als je de koorts hebt dwars door de gesloten oogleden heen boort en komt kloppen achteraan tegen je schedel. De zon uit onze handen is vrolijkheid, gezondheid, leven en beweging. Daar in de tropen vlucht men en bergt zich midden op den dag. Het leven zet eerst weer in, als de duisternis zich spreidt. Dan eten de mannen, de vrouwen werken, de dieren gaan op roof. Dan is de groote verbijstering van den dag voorbij. De blakering die door de openingen in het groen heenzeefde als door het dakvenster van het Pantheon te Rome, is dan alleen nog maar een herinnering. Een herinnering, de onverwinnlijke zon, die alle relief en alle perspectief in één gloeiend plat vlak bracht, en alle kleuren verslond tot één daverende felheid. De Brahmanen zeggen: de zon is de dood, daarom sterft alle schepsel, 't welk onder haar woont. Die aan de andere zijde wonen, zijn goden, daarom zijn zij onsterfelijk. Hare stralen zijn de strengen, waarmee de schepselen aan den wagen des levens gespannen zijn.

Hoe mooi, modern-poëtisch is ook deze „réverie“. Morand zit weer in Parijs, in zijn armstoel, en mijmert over alle pakethoeten, die op zee zijn. Sommigen snellen in het donker voort, glijdend over het diepe water. In hun ingewand, dames in avond-

toilet, een jazz zwart en rood als een klopjacht van negers. Beneden de machine-kamer, boven de commando-brug, plichtsbetrachting, stilte. In het absolute duister, een enkel lichtend punt: het compas, dat het gezicht van een zeeman eventjes beschildert. Dan wennen de oogen aan het donker en zie daar een witte schim: de officier van de wacht, onbewegelijk, het hoofd opgeheven naar het Zuidkruis. Mijn gedachten dwalen naar andere schepen, verder weg; de dag breekt aan; het dek wordt gewasschen, men hoort het neerkletteren der machtige stralen uit de waterkranen en het gesel der bezems; of wel, terwijl de afstand met den tijd vermeerdert — want reizen is leven volgens de hemellichamen — Chinezen, die even geel zien als het koper, dat ze poetsen, en de eerste lui, die in hun pyjama reeds om hun slokje komen in de bar, die nog vol is van de asch en de lucht der sigaren van den vorigen avond, terwijl de werpsteeuwen van het poker verspreid liggen als uitgeslagen kiezen na een bokspartij (!).

Ziehier de tegenhanger van deze mijnerij: Men ligt in zijn smalle kooi en, van de onbeweegelijkheid overgegaan in het zwakken, denkt men aan zijn werkkamer in Frankrijk bij de antipoden, aan de goeie „vaste wal“ waar alles stevig staat, de boeken horizontaal liggen, waar de wind niet door een open raam spookt en de papieren van hun plaats waait, waar de inkt niet uit den koker vliegt en de lucifers niet vochtig zijn, maar branden willen. Sinds drie dagen is men niet anders dan op handen en voeten naar de eetzaal kunnen gaan; de lift gaat schuin naar boven, de golf komt, spawt en kleist tegen de patrijspoorten aan, gedurende een seconde alles duister makend....

Het kost mij moeite om niet meer te citeeren. Misschien dat ik er in geslaagd ben, u te doen zien, dat Rien que la terre door de eenheid en de kracht van vizie en uitdrukking beide, meer is dan een bloote reisbeschrijving, zooals La vie des termiles, het jongste boek van Maeterlinck, meer is dan een monografie uit het dierenleven, dat Rien que la terre de eenheid bezit en die het recht geven op den naam van roman.

Het heeft zeker gebreken: De Atjehers schieten niet met blaaspijpen en het is niet de thermometer, die den tornado aankondigt. De geestigheid van Morand vindt wel eens een te gemakkelijken uitweg. Bovendien is het werk typografisch onvolgende verzorgd.

Maar wat is er volmaakt op deze wereld?

J. W. MARMELESTEIN.

HET BOEK VAN DE WEEK.

„Woestijn en Wijngaard“.

Dezer dagen is overleden een merkwaardige figuur: Houston Stewart Chamberlain. Zijn verscheiden was voor de pers aanleiding tot een korte biografie, welke op de eigenaardigheid in de verschijning van dezen geboren engelschman, die de duitse taal en cultuur en nationaliteit en theologie grootendeels zich heeft eigen gemaakt, ons heeft gewezen.

Ik heb aan dezen Chamberlain gedacht, toen ik ter bespreking voor deze rubriek het jongste werk van ds J. A. Tazelaar ontving. Ik bedoel het boek: „Woestijn en Wijngaard“. Als ondertitel lezen we: „Meditatiën uit de Kleins profeten (Hosea, Amos, Ohadja)“. Het werk is verschenen bij de Uitgevers-maatschappij „Holland“ te Amsterdam. Wat het uiterlijke betreft, mogen we de opmerking niet terughouden, dat de uitvoering prachtig is. De twee motieven van den titel: „woestijn“ en „wijngaard“ zijn in de handteekening streng volgehouden, en keeren ook in de in den tekst aangebrachte ornamenten telkens weer. De typografische verzorging en de ontwerpen van hand

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN

Gisbertus Voetius

XIV. De hoogten der wereld.

Uit den treure is en wordt tegen de Gereformeerden het verwijt ingebracht, dat door hen de leer wordt gesteld boven het leven. Deze beschuldiging is Voetius steeds een reden tot ergernis geweest, en hij heeft, ook als hoogleraar, zich met al wat in hem was bejverd om haar door de praktijk te weerleggen. Hij had uit de Dordtsche Synode een diepen indruk behouden van het advies der Zeeuwen over de opleiding tot den Dienst des Woords, dat in de 18e zitting was uitgebracht, en wel niet als synodale resolutie was aanvaard, doch zeer zeker de instemming der vergadering had: „De mensche Godts (d.w.z. de theoloog) behoort volmaektelijck tot alle goede werken onderwezen, ende niet alleenlijck tot leeringhe ende bestraffinghe, maar oec tot verbeteringhe ende onderwijsinghe, die in de gherechticheyt is, bereydt te zijn. Tot welcker eynde te wenschen ware, dat in de collegiën ende academien de jongelingen de Theologia practica gheleert wienle ende [zy] van verscheydene ghelegentheden der conscientien [wierden] onderricht“. In dezen geest wenschte Voetius onderwijs te geven. Hij hield zijnen studenten steeds de spreuk van den Kerk-

vader Gregorius van Nazianzer voor: „Leert niet, indien gij ook niet door uwen wandel leert“.

Voor hem was feitelijk de geheele theologie practisch: elk harer onderdeelen behoorde zoo te worden behandeld, dat het werd toegepast op de praktijk van berouw, geloof, hoop en liefde, of gericht werd tot vertroosting en vermaning. De eigenlijke practische theologie onderscheidde hij in moraal en casuïstiek, in ascetiek en in de leer der kerkinrichting. Had hij de beide laatste deelen in de vroeger genoemde werken behandeld, voor de uiteenzetting van wat hij leerde over het zedelijk leven en de gevallen der conscientie is veel te vinden in zijne Disputationes. De aanstaande Dienaren des Woords moesten leeren het zwaard des Woords te richten tegen het misbruik van Gods Naam, de ontheiliging van den Sabbath, dansen en balletten, het tooneel, den woeker, de afzetterij der bank van leeninghouders, de pronkzucht in haartooi en kleederdracht, het duel en andere wijzen van eigen richting, drinkgelagen met wat daarbij behoort, dobbelspel, patronaatrecht, minachting der kerkelijke tucht door de overheid, misbruik van de kerkelijke goederen, handhaving van Roomsche instellingen en gewoonten. Tegen al deze zonden richtte de hoogleraar zich bij zijn onderwijs, en het hinderde hem zeer, dat sommigen daarin iets nieuws zagen. Beroemd zijn de disputationen, die hij in het wintersemester van

1643/1644 liet houden, naar aanleiding van het zevende gebod, onder den eenigszins vreemd klinkenden titel: De excelsis mundi, d.w.z. Over de hoogten der wereld. Met de benaming „hoogten“, doelde hij op de hoogten, die in het land van Israël werden gevonden, als overblijfselen van het heidendom, waardoor het volk tot afgodendienst en zonde werd verlokst: zoo waren ook de hoogten der wereld, de aanklokselen tot zonde, die door de reformatie niet of niet voldoende waren uitgeroeid. Bij den inhoud dezer disputationen moge ik eenige oogenblikken stilstaan.

De eerste handelde over het dansen, en werd door een der studenten in het Hollandsch overgebracht en hier en daar door den meester nog wat uitgebreid, in het licht gegeven, als Een kort traktaatje van de danssen. De auteur wilde meer in het bijzonder handelen over „de gefatsoeneerde danssen, die van mans ende vrouwen Isamen ghepleecht werden“. Dansen van mannen of vrouwen onderling, en van een man met zijne eigene vrouw, keerde hij niet onbepaald af, mits zij niet in het openbaar plaats vonden. Doch in de gemengde dansen zag hij slechts „vruchtbaare ghelegentheden ende nepporringen van vleeschelijcke lichtveerdicheyt, ydelheyt, hovaerdye, stoeckebanden ende keesterighen van de oncuysheyt“. De daarbij gebezigde bewegingen en gebaren achtte hij in strijd met den ernst, die een

en initie
Het ge
Dit v
Maar
den ge
Och,
Char
gezet w
wil doe
mingen
hebben
danige
door b
Alles
Hij no
weten
tegel
derti
king, d
kijk op
men m
die den
een by
zeldzaa
Leg i
Tazela
bewijst
Hosea
en let l
in werl
hen be
wie he
En o
tusche
sel en
de moe

Chan
veel en
de kleb
zelaar.
Dat l
sprake
over de
nis. Vli
Germar
king va
schiede
laat al
ders de
zijn ro
moriop
geschie
ken. El
gedach
lain, n
dat hij
vonden
aan de
Europa
overtuig
van de
den ge
den het
op de g
zon het
zichtsp
den de
zoo ga
cultuur
beideke
gelaten
hebben
weerd,
anders
nen ge
„goeder

Christe
toegepi
schuldi
optimi
uit om
De t
spelen.
zelfs d
delijke
genoeg
te stre
den pi
behoor
tiroke
met de
torisch
zeer ge
in de
rignen
eischen
verwij
In d
de mis
Ook h
Gastm
en niet
langen.
gesprek
Over c

en klopjacht
r, boven de
ilte. In het
at: het com-
eventjes be-
t donker en
n de wacht,
aar het Zui-
andere sche-
n; het dek
letteren der
het geslier
id met den
wen volgens
en geel zien
e eerste zij-
den, aan de
faat, de boe-
d niet door
en van hun
koker vliegt
aar branden
anders dan
nnen gaan;
komt, spuw-
t, gedurende

ijnerij: Men
weeglijkheid
aan zijn
den, aan de
faat, de boe-
d niet door
en van hun
koker vliegt
aar branden
anders dan
nnen gaan;
komt, spuw-
t, gedurende

te citeren.
n, u te doen
de eenheid
beide, meer
oals La vie
Maeterlinck,
dierenleven,
bezit en die
man.
hers schieten
thermometer,
stigheid van
kelijken uit-
afisch onvol-
wereld?

HELSTEIN.

C

Vinggaard".

ardige figuur:
rseiden was
rafie, welke op
dezen geboren
ur en nationa-
eigen gemaakt,

toen ik ter be-
rk van de J. A.
estijn en Wi-
in uit de Kleine
erk is versche-
nd" te Amster-
e de opmerking
tig is. De twee
wijngaard" zijn
n keeren ook in
n telkens weer.
rpen van band

ding van het
vreemd klin-
i, d.w.z. Over
aming „hoog-
e in het land
rblifsel van
tot afgoden-
waren ook de
tot zonde, die
doende waren
disputen moge

isen, en werd
landsch over-
t meester nog
als Een kort
u. De auteur
elen over „de
us ende vroe-
Dansen van
van een man
niet onbepaald
plaats vonden-
ag hij slechts
aporringen van
heydi, hovaer-
aghen van de
bewegingen en
ernst, die een

en initialen zijn van Leo Léon. In twee kleuren is de druk. Het geheel voldoet zeer.

Dit wat den buitenkant betreft.

Maar nu de sprong van Chamberlain naar Tazelaar, den gereformeerden predikant van Rotterdam?

Och, zoo groot is hij niet.

Chamberlain is de schrijver van een zeer breed opgezette werk, waarin hij de grondslagen van de 19e eeuw wil doen zien. Hij wil aantonen, welke geestelijke stroomingen, welke culturele en goddienstige machten zich hebben doen gelden in den loop der geschiedenis op dusdanige wijze, dat het gerescheld van de 19e eeuw erdoor beheerscht werd.

Alles en nog wat passeert de revue bij Chamberlain. Hij noemt zichzelf een dilettant, aan wiens werk geen wetenschappelijke waarde mag toegekend worden. Maar tegelijkertijd wijst hij elk gebaar van nederbuigende goddierenheid van welwillende lezers af met de opmerking, dat een dilettant soms gemakkelijker dan zuiveren kijkt op de verschijnselen heeft dan de vakgeleerde. En men moet erkennen, dat, al is het werk vol van gebreken, die den dilettant telkens bloot geven, toch ook anderzijds een breedheid van blik en fijnheid van opmerking als zeldzaam gevonden worden telkens weer verrassend.

Leg ik nu naast elkaar de werken van Chamberlain en Tazelaar, dan is dit de slotsom der overweging: in schijn bewijst Tazelaar aan de kleine profeten Amos, Obadja, Hosea veel en veel minder de aandacht dan Chamberlain en liet hij lang niet zoo scherp op hun ware grootte; maar in werkelijkheid heeft Tazelaar den grooten eerbied voor hen behouden en kan Chamberlain noch zichzelf noch wie hem lezen, daartoe opwekken.

En omdat het hier niet te doen is om een vergelijking tusschen 2 personen, doch in dit verschil tweemaal begin- sel en beschouwing aan het woord komt, daarom is het de moeite waard, erop te letten.

Chamberlain — dit is de eerste opmerking — schijnt veel en veel meer te doen te hebben met de grootheid van de kleine profeten, bijzonderlijk Amos en Hosea, dan Tazelaar, de gereformeerde predikant.

Dat blijkt al uit het „verband“, waarin hij hen ter sprake brengt. Hij schrijft een breed opgezette hoofdstuk over de intrede van de Joden in de westersche geschiedenis. Vlak daarop volgt een ander over de intrede van de Germanen in de wereldgeschiedenis. En die nevenschik- king van Joden en germanen en hun opkomst in de geschiedenis van het geestes- en cultuurleven der volkeren laat al dadelijk zien, dat Chamberlain over de Joden anders denkt dan wij in doornie plegen te doen. De Joden zijn voor ons, gereformeerden, meer of minder een memoriepost in de uren, waarin wij zoolg geen cultuur- geschiedenis schrijven, dan toch over het begrip naden- ken. En dat is niet goed te praten. Wij leven met onze gedachten nog ongeveer honderd jaar achter Chamber- lain, niet in theorie, maar in praktijk. Chamberlain zegt, dat hij 100 jaar geleden nauwelijks aanleiding zou ge- vonden hebben, om een afzonderlijk hoofdstuk te wijden aan de opkomst van de Joden in de geschiedenis van Europa. Immers, toen leefde algemeen wél heel sterk de overtuiging, dat de geschiedenis van het Christendom, en van de christelijke kerk, van die der Joden niet kon wor- den gescheiden, en eveneens werd wél levendig gehou- den het besef, dat de Joden in het leven van den handel, op de geldmarkt, zich niet onbetuigd lieten, maar daarbij zou het dan ook gebleven zijn. Meer dan die twee ge- zichtspunten, God en goud, christendom en handel, zou- den de menschen toen niet hebben noodig gehad. Maar, zoo gaat Chamberlain verder, de Joden hebben voor de cultuur en het geestelijk bestaan van Europa veel meer beteekend. Ze mogen de profeetmakerij hebben los- gelaten, hun messiaansche idee van wereldheerschappij hebben ze nog. Ze mogen van officiële ambten zijn ge- weerd, ze mogen hun synagoge niet heel lang en nooit anders dan in beperkten kring het aanzien hebben kun- nen geven van een plaats, waarheen een gang tot den „goeden toon“ behoorde, — toch hebben zij met onze

Christen paste. Hij wilde de kerkelijke tucht zien toegepast op lidmaten, die zich aan deze dingen schuldig maakten, en meende — wel wat al te optimistisch, dat op deze wijze het „dans-quaet“ uit ons volksleven op den duur zou verdwijnen.

De tweede disputatione handelde over de tooneel- spelen. Tooneelstukken met bijbelschen inhoud, ook zelfs die van Beza, kende hij af: immers de god- delijke dingen boden wel in ruime mate geestelijk genoeg, doch waren niet bestemd om de zinnen te streelen. Dergelijke onderwerpen behoorden op den preekstoel thuis. Passiespelen en mysteriën behoorden eveneens te worden geweerd. Ook sa- tirieke blijspelen keurde Voetius af, als in strijd met de Christelijke liefde. Tegen stukken met his- torischen inhoud had hij minder bezwaar. Enkele zeer goetse verwierp hij niet als middel tot oefening in de welsprekendheid voor studeerenden; en over- tigen stelde hij aan dergelijke stukken hooge eischen uit een oogpunt van zedelijkheid. Feitelijk verwierp hij het tooneel geheel.

In de derde disputatione kwamen aan de orde de misbruiken bij het genot van spijs en drank. Ook hierbij komt hij op tegen alle onmatigheid. Gastmalen moeten niet te dikwijls worden gegeven en niet te weelderig, te kostbaar of van bijzonder langen duur zijn. Men voere geen zoutelooze tafel- gesprekken en stelle niet te veel heildronken in. Over dit laatste punt had Voetius reeds vroeger

Europeesche cultuur ook een innerlijken samenhang. Men kan Europa niet zonder hen verklaren. Wie het leven van zijn eigen oude wereld verstaan wil, moet niet begin- nen met de verstrooiing der kinderen van Abraham onder de volkeren; want de verspreiding van de Joden heeft hun dieper nationale wezen niet aangetast. Men kan de geschiedenis van het christelijk Europa niet ver- klaren zonder naar het wezen der oude Israëlieten te vragen.

Op dit standpunt worden menschen als Nehemia, Amos, Hosea ineens tot gewichtige cultuurmach- ten opgevoerd. „Joodsche“ herders als Amos en Hosea hebben met hun uitspraken de monumenten van Euro- peesche kunst helpen afbreken. Wij zijn hen en hun ge- lijken nog niet kwijt. Wij hebben niet genoeg te nemen met de idee, dat Christus de profeten van Israel „ver- vuld“ en verklaard had en dat wij dus door Jezus te go- looven en het fundament der apostelen te laten liggen, tegelijk ook dat der oudtestamentische profeten automa- tisch en naar plicht hadden bewaard, zonder er verder afzonderlijk acht op te slaan. Neen, zegt Chamberlain: Christus moge voor ons de groote bouwmeester geweest zijn, en onze dogmatische arbeid moge te danken zijn aan hellenistisch denken, Israëls profeten en psalmisten zijn nog altijd levende, werkzame krachten in ons geestes- leven; zij zijn het ook krachten eigen leven en eigen taal en eigen gedachten.

Dus staan ze voor ons als reuzen: Israëls profeten. Ze worden bij Chamberlain verder naar voren geschoven, dan bij ons doorgaans pleegt te geschieden. Als we eer- lijk zijn, dan moeten we erkennen, dat Hosea en Amos en de anderen onder Israëls profeten bij ons wel uit de doeken gedaan worden in de adventsprediking en in de beschrijving van de geschiedenis der bizon- dere open- baring; maar dat wij ze ook als cultuurmachten zien, dat wij ook de „algemeene geschiedenis“ niet zouden kunnen schrijven zonder hun naam te melden, dat zou- den we van ons zelf niet mogen zeggen. Chamberlain heeft met de profeten meer te doen dan wij doorgaans. Hij heeft met Amos meer te maken dan een dominee, die een adventspreek maakt in December of een gereformerd theoloog, die de bijzondere openbaring naspreekt in haar gangen door de heilige geschiedenis heen. Waarom moet de naam van Amos niet naast die van b.v. Homerus staan? Waarom wordt Hosea niet gedoceerd door den- zelfden leeraar, die het heeft, zeg b.v. over Attila? De profeten, zegt Chamberlain, hebben het leven in den stam van Israel bewaard. Ze hebben meer gedaan dan wet en overlevering konden; ze hebben de reactionaire machten op zij gedrongen en hebben zoo Israëls volk be- waard voor den geestelijken ledigheid en de achteraf- positie, waartoe strenge, orthodoxistische leiders hen hadden willen doemen. Zij zijn geworden de pit en het staal in het bloed van het Jodendom. Zijn hoofd hielden ze fris, zijn hart beweeglijk. Israëls letterknechten en reformatoren naar de letter der wet hebben Israëls boom wel omtuind en verzorgd, maar ze sneden den toover van de levenssappen af, want de wortels van den boom, die onder den grond breed uitsloegen, wilden ze afsnij- den. Ezra b.v. heeft niet Israëls religie vooruitgebracht, maar laten doodloopen. Mannen als Ezra hebben den boom van Israel met hun letterknechterij de wortels af willen nemen; dan bleef de stam wel staan, maar hij kon alleen rechtop blijven staan met het holpmiddelje als van de 13000 pulen en stutten van de „wet“. Maar mannen als Hosea en Amos, de dragers van het le- ven d e p r o f e t i s c h e woord, zij hebben het Jodendom tegen Ezra be- schermd, zij hebben het taale leven van het volk in stand gehouden door hun levend woord en zoo den stam van Abraham in staat gesteld, levend en krachtig te blijven, en ons meer te geven dan een Paulus, die brieven schrijft en een Christus, die religie predikt. Israel heeft ook als cultuurmacht geleefd door den arbeid van zijn groote geestelijke leiders. Hosea en Amos moeten een plaats hebben naast Socrates en de Indische wijsheidsleeraars; zij hebben de ziel bewaard en van hun volk en ze tot heer- schappij gevoerd. De verstrooiing was geen strafgericht over een volk, welks geest had uitgewerkt en uitgediend, maar ze bracht een natie onder de volkeren, die de be-

gehandeld in een disputatione „over de dronken- schap“, waarbij hij het „gezondheid“-drinken ern- stig afkeurde. Op dit punt kwam inderdaad bij onze vaders veel voor, dat niet door den heugel kon. Hij voorbeeld het drinken van een heildronk, waarbij drie glazen achter elkaar moesten worden geledigd, of het „sommen“, waarbij de beker telkens met een kus door den man- nelijken gast aan zijne buurvrouw werd doorge- geven, bij het eerste glas één, bij het volgende twee kussen, enzovoort. Dat ook bij doop- en begrafenismaaltijden soberheid door Voetius werd gewenscht, ligt voor de hand. Het toen pas op- komend rooken „toeback-suygen“ acht hij op zich- zelf niet geheel ongeoorloofd, maar hij vindt het eigenlijk alleen goed bij wijze van geneesmiddel.

De vierde „wereldsche hoogte“ was de weelde en pronkzucht in kleeding, woning en huisraad. Voetius wijst er op, dat de kleeding is ingesteld om der zonde wil, en tevens dient om het lichaam te vrijwaren tegen koude, om de geslachten te onderscheiden en om iemands waardigheid aan te duiden. Men heeft meer te letten op de eischen der gezondheid dan op die van den uitwendigen toot. Onblootving van het vrouwelijk lichaam acht hij ongeoorloofd; niet echter het dragen van ju- weelen of parelen. Een amtsgetuig voor de die- naren des Woords vindt hij ongewenscht. Overigens herinnerde hij aan Huygens' „Costelyck Mal“. Wat

waring van haar eigen wezen te danken had aan de groote profeten, ook aan Hosea en Amos en de anderen. Zij waren door het volk, dat Jezus kruiste, niet verloo- chend, noch vertreden, maar bleven onder hen leven, en kwamen zoo ook tot Europa als stutten voor en bouwers van onze geschiedenis, onze algemeene geschiedenis, wel te verstaan.

Nietwaar, dat zijn beschouwingen, waarvan wij geen last plegen te hebben. Wij zien Amos en Hosea niet als vlamspuwers tegen Mozes en Ezra. Wij zien ze ver- treden door het volk, dat zijn Messias kruiste, doch in de christelijke kerk gehandhaafd. Wij meenen, dat ze voor de algemeene geschiedenis slechts te beschrijven zijn naar de uitspraak der bijzondere openbaringsgeschiedenis en gelooven, dat zij in het cultuurleven van Europa alleen dan waarachtig tot zegen kunnen zijn, als men hen niet hoort getuigen over Jezus Christus heen, of tegen hem in, of los van hem, doch als men Christus toelaat te zeg- gen, dat o o k h u n profetieën in hem vervuld zijn.

Dit is de gereformeerde zienswijze. En Tazelaar heeft ze gehandhaafd en is er van uitgegaan. Ze brengt mee, dat aan de namen van Hosea en Amos minder aan- dacht geschonken wordt, dan aan hun openbarings- woord, den inhoud hunner profetie. Tazelaar volgt ook deze lijn. Over hun persoon zegt hij niet veel; over de groote kwesties van hun leven geeft hij geen uitgewerkte studie; het is hem om het woord te doen, dat zij ge- sproken hebben. Als Chamberlain de motieven van „woestijn“ en „wijngaard“ zou hebben moeten uitwerken, dan zou hij het gedaan hebben in cultureelen zin. Maar Tazelaar werkt ze aanstonds uit in de richting der bi- zondere genade: hij spreekt over den woestijngang van Gods volk en van Gods zielen, en over de wijngaarden van het aardse Kanaan slechts als beloften van den wijn- gaard van het volle leven met en uit God. Voorzover de wijngaard een belofte heeft in uitwendigen zin, wordt haar vervulling gezien achter de wolken, boven de ster- ren, na den dag van den wereldbrand.

Zoo is het ontegenzeggelijk, dat Chamberlain met Amos en Hosea optrekt naar den breeden en Tazelaar naar den smallen weg. Er zijn nu eenmaal meer boekjes over al- gemeene, dan over bijzondere geschiedenis; en meer is er over de cultuurhistorie te praten dan over de geschiedenis der bijzondere openbaring. Ja, wie heeft de laatste eigen- lijk geloofd? Het zijn er niet veel, en die het nog zijn, die krakeelen over haar beschrijving, of ze zijn er nog niet eens aan toegekomen.... Amos en Hosea worden bij Chamberlain gauwer beroemd dan bij alle Taze- laars en hun geestelijke familie.

Maar nu keeren we het blaadje om. De minste in de bijzondere openbaring is meer dan de grootste in de alge- meene. In het rijk der genade dienen is meer dan in dat der cultuur heerschen. Moet ik Amos en Hosea in de algemeene beschavingsgeschiedenis een plaats geven on- der Socrates en Seneca en Attila en Homerus, dan hebben ze hun plekje in het register gauw veroverd. Maar ze worden straks in vergelijking gebracht, en och, zoo groot als ze eerst waren voor de oude generatie, die statenbijbels laat herdrukken, zoo klein worden ze dan in het panopticum der historische helden van de be- schavingsgeschiedenis. Maar laat over hun woord gere- formeerde zielen mediteeren naar het inzicht dat de Schriften één zijn, dat Amos en Hosea niet verdonkere- maand worden, maar wel waarlijk hun levensroeping bereiken, als zij op Jezus Christus altijd weer heen- wijzende en Zijn wegen bereidende zijn en blijken, en.... het gevolg is, dat zij groot blijven om hun woord. Hun grootte wordt dan met anderen maatstaf gemeten dan door wie ze slechts of voornamelijk als cultuurhistorische machten erkent.

En nu heeft Tazelaar met Amos en Hosea en de pro- feten in e e r te maken en houdt hij m e e r van hen over dan Chamberlain. Wat Chamberlain — nog eens: als drager van een beschouwing gezien — in de breedte voor hen wint, dat verliest hij in de diepte. Maar Tazelaar — en ook hij is hier vertegenwoordiger van een ziens-

woning en huisraad betreft, pleit hij voor de een- voudige, doch gezellige inrichting van het oud- hollandsche huis, waar men ook muziekinstrumen- ten en schilderstukken vond. Bij de laatste moesten echter alle obscene voorstellingen worden geweerd.

In de laatste disputatione komt de toot van hoofd en gelaat ter sprake, waarbij de toenmalige quaestie van het lange haar der mannen aan de orde kwam. Het behoeft niet te worden gezegd, dat Voetius zoolwel dit lange haar als het dragen van pruiken afkeurde, en dat hij moesjes, blanketsel en der- gelijke dingen verwierp. Slechts wat noodig was voor de gezondheid achtte hij toelaatbaar.

Nauw aan deze vijf disputen sloot zich eene andere aan, uit den winter van 1636, over het misbruik, dat er van Gods Naam wordt gemaakt door het lot te werpen, waarin alle kaart- en dobbelspel als in strijd met de heiligheid van het lot werd afgekeurd. Daartegen verhiel een En- gelsch predikant van naam, Thomas Gataker, zijn stem, doch diens in 1638 verschenen boekje werd buiten Engeland weinig gelezen. Toen echter in 1659 te Leiden een tweede druk ervan werd ter perse gelegd, achtte Voetius zich genoopt onder den titel Disceptatio de lusu aliae zijne meening te handhaven.

Zoo predikte de hoogleeraar wat men de Voetiaansche „precysheyt“ noemde.

JOH. C. BREEN